

براهوئی بجازی تے ٹی بدن نایشخ، اسہ پٹ پوولی جاچ اس

ذولیحہ انجم

ایم فل اسکالر۔ شعبہ براہوئی جامعہ بلوچستان

محمد یوسف مینگل

لیکچرر شعبہ براہوئی جامعہ بلوچستان

Abstract

Idioms are the figurative and metaphorical properties of a language having the role of spicy in it. This article is an exploring of idioms, concerned with the body parts i.e. Heart, Head, Mouth, Eye, Ear etc. e.g. "Ust tinning" used to mean to hearten or to encourage somebody. "ust kaning" to be brave or confident. "Ust-a-t-xalling kuning" to be burn in heart in heart. to bear the shock by hiding it. "katum xalling" to be londer here and there in search of something. "Xan xalling" to wink at somebody. "xan kasar a manning" to wait for something. "katum-e-kuning" to disturb somebody or annoy. "Xaf-a-xalling" to inform somebody by hinting. The main purpose of the article is to sketch out an approach to the vast scale of idioms in Brahui language.

Keywords: Idiom, body parts, Ust tinning, Xan xalling, Brahui language

چانداری

بجازی اسہ زبان سے ناامو مردار یک مریرہ ہراڑا زبان نایشخی، متکنی، عقل و دانش نا پیدواری وچاؤک اوراج سے نازبان مننگ نادرک لگک۔ دہن تو بجازی تینا پن آن پاشے کہ ہمو ہیت یا لفظ کہ ہرا تینا اصلی معنا نا جاگہ غا اسہ پین معنا اس ایہ ہرا کہ اونا اصلی آخا بلکہ بجازی معنا گوتنگہ۔ براہوئی زبان آاگہ جوان پٹسٹ مرے اودادے خوڑتی اٹ ہنگہ تو داہیت رد مفرو کہ دامتل

او بجازی تازبان سے۔ براہوئی خلقی مخلوق اینوہم تینا پیتا تے ٹی وڑنا وڑ سے اٹ براہوئی بجازی تے کاریم ٹی ہتیک۔ براہوئی بجازی تا بھازادروشمک اریر۔ فنی یا تیکنیکی رداٹن دافتے جتا جتا بختا تے ٹی وڈکنگ کینہ۔ تینا دامضمون ٹی نن بجازی نا اسہ چنکو درستی راستی سے تون اواراوارہمو براہوئی بجازی تے موناہمتینہ کہ ہرا بندغ نابدن تون تعلق تخرہ۔ یعنی اوفا لوزی بیرفنگ بندغ نابدن نا اسہ آخہ اسہ عضوہ سے آن مریک۔ دہنکہ خن خف نائے بنگ، خن آن خرنگ، نت دو آتمنگ، نیام سران خن خرنگ، با آن پلنگ وپین پین۔

بجازی انت سے

بجازی نادرستی راستی دنیا نا اٹکل سمیہ زبان تے ٹی اسٹ اے۔ ہر زبان ٹی اسہ چنکو شیف بڑزی سے تون بجازی نادرستی راستی کے کننگا نے کہ لفظ یا لفظا تا ہمواسٹی کہ ہرا تینا چندنا اصلینا معنائے مننگ نا جاگہ غاپین و نقلی او معناس ایٹ۔ آکسفورڈ ڈکشنری ٹی بجازی نادرٹ شیفکو جملہ غاک کاریم ٹی ہتنگا نو۔

Idiom : a group of words whose meaning is different from the meaning of the individual words. (Oxford Advanced Learning Dictionary , Ninth Edition . (Hornby, 2006)

اگہ نن براہوئی ادب کے اسہ پارہ تخسا براہوئی مخلوق آنظر بٹن تونن خنہ کہ لس بندغ بجازی نا پن آن انداخص و احب اے کہ بجازی نقل اے پارہ او بجازی اسہ بندغ اس مریک ہرا بجازی او گڑا بہا کیک۔ ایلو لوٹا تے ٹی براہوئی ٹی ونجارہ کن بجازی او اونا گڑا تے کن بجازی کاریم ٹی ہتنگ۔ داڑان پینگر براہوئی ادب ٹی بجازی محاورہ یا **Idiom** نا جاگہ غا اصطلاح نادرشم اٹ مونا بروک اے۔ 90 نا وہی آن مست ننے دا اصطلاح ہم براہوئی کتابا تے ٹی یا ادب نا پڑا نظر بنگ۔ براہوئی نا کتابا تے ٹی اولیکو وار لفظ بجازی کے پروفیسر سوسن براہوئی تینا کتاب ”براہوئی قدیم نثری ادب“ ٹی

مجاورہ کن اصطلاح نادر و شم اٹ درستی راستی کر فینے۔ ہراڑے او بجازی نامعنا او مطلب اے جوان وڑٹ پوہ کنگنا کو شست ہم کرینے۔ ”(براہوئی، 1998)“

لفظا تا ہمو مجموعہ ہرا کہ تینا اصلی و حقیقینا معنی نا چہ آ بجازی او معنی سے کن استعمال مرے۔ ہمودے بجازی پارہ۔ بجازی اسہ خاصو معنی سے کن استعمال مریک مخصوص آ معنی تیان بیدس پین چو وڑ سے نا معنی کن استعمال مفک۔ بجازی ے ہمر کہ اہل زبان استعمال کیک دا ہمون استعمال کدنگہ۔ اگہ او نا لفظا تا نیام ٹی فاصلہ ہنگا مہنی پدی کنگا یا تینا عقل و قیاس نارڈٹ او نادر و شم ے پین لفظ سے تون بدل کنگا تو بجازی نامطلب فوت مریک۔ ”(براہوئی، 1998، 65)“

داڑان بیدس پروفیسر سوسن براہوئی بجازی ناشکل او در و شم ے ہم تینا خوانو کاتے پوہ کنگنا نا کو شست کرینے دہنگہ۔ ایہن تو بجازی تا صورت مصدری مریک و لے فقرہ ٹی زمانہ نا باروٹ استعمال مریرہ۔ ”(براہوئی، 1998 ص 65)“

براہوئی ٹی بجازی نامعنا ے براہوئی لغت سے ٹی دہن لکھنگا نے کہ ”بجازی

۔ عارضی، کچھ عرصہ میں ختم ہونے والی شے مصنوعی، مجازی۔ (محمد شہی، 2016-23)

دہن تو بجازی براہوئی ٹی عربی آن بدل مرسا بجازی جوڑ مسنے۔ عربی ٹی دا نا مطلب اے۔ مجاز (م۔ جاز) حقیقت کے برعکس وہ جس کی اصلیت نہ ہو۔ وہ کلمہ جو اپنے حقیقی معنوں کے علاوہ دوسرے معنوں میں استعمال ہو۔ ”(فیروز الدین، 2015-1265)“

محمد عثمان ہنگزئی نارڈٹ بجازی ہموہیت یا لفظا تے پارہ کہ ظاہر ٹی اوفنا معنی پین اے۔ ایلو پارہ غان اوفنا اصلی معنی یا مسخت پین اے انتے کہ دالفظا ک بجازی بنا ڈول اٹ لکھنگرہ تو اصلی معنا ک تا ڈھکوک او ظاہر افس۔ ہندا خاطر آن دافنے بجازی لوز پارہ۔ ”(ہنگزئی، 2006-103)“

بڑز کو مثال او درستی راستی تے آن گڈن داہیت آسر مرینہ کہ بجازی اسہ ہندونو لوز خاص و ژاٹ لفظا تا اواری یا مرکب سے کہ ہرا تینا چند نا اصلی معنا نا جاگہ غا اسہ ہندونو معنائس ایہ ہرا کہ او نا

اصلیاً لوزا تے آن پیگر مرے۔ دہنکے نیام سران خن کنگ، سرمہ سگنگ، تیلی آن تمبہ کنگ و پین پین۔ بڑز کولفظا تا لفظی معنایں اے اوفتا بجازی معنایں اے۔ جائی ناکس نیام سران خن خرقتے۔ نیام سران خن کنگ نا بجازی معنایں مغرور مننگ۔ مستی شوخی کنگ۔ سرمہ سگنگ نا ہم ہندن اے کہ آئی نوائی کس کس کن سرمہ سگنگ بلکہ دانا بجازی نا معنایں غصہ ٹی مننگ۔ ہندن بندغ تمبہ غان چندی تیلی تو جوڑ کنگ کیک و لہ حقیقت ٹی تیلی آن تمیس جوڑ کنگ نا ممکن اے دا بجازی نا معنایں کہ پتے و دفنگ۔ ”سوسن (1998، 65)“

ہم کہ نن مہالو لکھان کہ بجازی نا یکہ غادر و شوم مصدری مریک۔ بجازی بجازی یک ”ا۔ن۔ گ“ نا پدٹی لنگگ آن بیدس جوڑ مننگ کپسہ۔ ہر بجازی اسہ پن یا اسم او اسہ کاریم یعنی اسہ فعل سے آن جوڑ مریک و لہ فعل یا کاریم نا لوظ نا گڈٹی ”انگ“ نا لنگگ ضروری اے۔ دہنکے خن تو ننگ، است کنگ، دو بنگ، پاچہ خلنگ، ہیٹ بنگ و پین پین۔ نن خننہ کہ ہر بجازی ٹی اسہ پن یا اسم اے ارے دہنکے خن، است دو، پاچہ، ہیٹ و پین پین۔ ہندن ہر بجازی ٹی اسہ کاریم یا فعل اے ہم ساڑی اے دنگہ تو ننگ، کنگ، بنگ، خلنگ و پین پین۔ ہندن ہر کاریم یا فعل نا مصدری دروشم بجازی نا شیخ اے ہراڑے ”انگ“ تینا مصدر تون ساڑی اے۔ ہرا کہ عینٹ براہوئی مصدر نا شناخت ہم ارے۔

براہوئی بجازی تے ٹی بندغ نا بدن نا بشخا تا ذکر

دہن تو براہوئی زبان ٹی بجازی تا اسہ بھلو بشخ اے۔ ہراڑے ہروڑ تا بجازی دو بریک۔ ہراڑے زندا نا بجازی بشخا تے آجتا جتا بجازی جوڑ مسنے ہموڑے ننادا مہن اے مہن، زند و بود، رسم و دود، زند و مرک، چپ و چاگرڈا و سیالی عزیز ی تون او ارا و اسہد ارا تیا بہ صدآ بجازی یک جوڑ مسنو۔ اسہ ہیٹ اے داڑے ضرور پانہ کہ بجازی خلقی ادب نا شیخ اے ہندا خاطر ان خلقی ادب نا ایلو بشخا تے آنبار بجازی تا جوڑ کروکا تا ہم پن آن پن کس سہی اف۔ دافتا جوڑ کروکا مچا راج اے۔ دافک اسہ وخت زمانہ سے آن جوڑ مرسا بسنو و اینو ہم جوڑ مننگ ٹی اریر۔ ولہ راج ٹی دہنو چو

بندغ 'ادیب' شخصیت یا ہستی کس اف کہ اوداد عومئی کے کہ فلان بجازی ے ای یا کنا باوہ پیرہ یا ننا خاندان و پیڑی ناکس جوڑ کرینے۔

براہوئی بجازی تا اسہ جو انوکچ اس بندغ نا تینا چند نابدن نا عضوہ یا بشخا تیارے۔ براہوئی زبان نامو بجازی ہر بندغ نابدن نا جتا جتا بشخا تا باروئی اریر اوقا تینا اسہ چس سے۔ شیف نن گڑ اس ہندنو بجازی تا ذکرتون اور اور اوقا معنا و مطلب ے ہم ایقنہ ہر افک کہ بندغ نابدن نا عضوہ غا تا باروئی اریر۔

کاٹم

بندغ مرے یا پین سھدارس کاٹم اونا زندگی اے کاٹم نا قدر او اہمیت آن کس خن تے تر کنگ کپک۔ کاٹم بدن نا کماش، مہ بر، بڑزی او بھلنی اے۔ کاٹم کماشی او مہ بری نا نشان اے۔ لیڈری نا استعارہ اے۔ کس اے کاٹم متو اودے ہچ متو۔ قوم اس مرے، راج اس مرے، خلق اس یا خا ہوت کس مرے اونا سوگوی، شون و ترقی، زندہ سلنگ او مہناہنگ نا کلان بھلا ویدن اونا کاٹم یعنی اونا کماش مریک۔ براہوئی بجازی تے ٹی کاٹم نا ہم اسہ بھلو بخ کس ارے۔ کاٹم اصل ٹی کل مچ مسمیہ 'غٹ بھلا یا کلان اہم انکا نا معنا تے ٹی بریک۔ کاٹم ارے توکل گڑ ارے کاٹم انا تو ہچ بچتو۔ ہندا خاطر ان براہوئی بجازی تے ٹی کاٹم بھاز بھلو اہمیت کس تنک۔

کاٹم تنگ	قربانی تنگ۔ بہادری کنگ۔ جان تنگ
کاٹم خلنگ	کوشش کنگ
کاٹم تمنگ	پومنگ
کاٹم پیشن کنگ	نیک دعا یا بد دعا کنگ
کاٹم کنگ	بھلن منگ
کاٹم ے کشنگ	گم کنگ

گم مننگ۔ بھلو وخت سے کن مرمننگ	نت دننگ کاٹم اتپننگ
ناز لاڈ مننگ	کاٹم آسوارکننگ
مغرور مننگ	کاٹم آن خن کننگ
تینے آن بھلو طاقت سے تون اڑیفنگ	کاٹم ے تلارٹی خلنگ
سلاح بنگ	کاٹم ے لیک آتخننگ
(بنگلہائی، 2006، 120)	

خن

کاٹم اگہ کسرشون او مہ برے توخن ہمو کسرشون ناکسرناڈیوااے۔ خن ارے تو کاٹم تین تون اور ایلوتا ہم سلامتی نا ضامن اے خن مف تو کاٹم ناجندا سلامتی ہم ویلاتا گواچی مریک۔ اصطلاحی معنائی خن غیرت و شرف نا کلان بھلا پیداواری اے۔ کلان قیمتیا میراث او سرمایہ اے۔ خن ارے تو دنیا نازیب اور گلیبی اوندارہ غاتا درستی راستی ارے۔ خن براہوئی بجازی تا اسہ بھاز بھلو سر حال سے۔ وہن توخن نازی آ بھازا بجازی یک داسکان کتابا تازیب اوزینت متنوولے اوفتے آن گڑاس براہوئی پٹ سٹ کروکا تا کتابا تے ٹی ننے ملرہ۔ ہراڑے خن غیرت اور تہہ دستارو کاٹم نا بڑزی او بھلنی کن حساب مریک ہموڑے خن ناشیفی او اوناجتا جتا حالیتا ک جتا جتا معنائے ٹی استعمال مسنو۔

خن مننگ	کس ناشان وعزت یا طاقت مننگ
خن توننگ	لاچوگری
خن خف ٹی خلنگ	شغان مننگ، یاد مننگ، بیزارکننگ
خن تے ترککنگ	توکل کننگ

(براہوئی، 1998، 68)

خن خف آن دننگ	واروار پاننگ، تنگ کننگ، شغان مننگ
---------------	-----------------------------------

بے حیاء مننگ	خن تے پیہن کنگ
حجاب کنگ، شرم کنگ، بے غیرت مننگ	خن تے شیف کنگ
مقابلہ کنگ۔ فدا یا شیدامنگ۔	خن تے خن تے ٹی خلنگ
دوست کنگ	خن تے آتھنگ
ارمان کنگ	خن تادیر شولنگ
کس ناسیبو او آسراہ مننگ۔	خن پُن مننگ سما کنگ
خنتاروشنائی مننگ، والی وارث مننگ، آرہ او اولاد مننگ	خن تاروک مننگ
بہادری کنگ، مقابلہ کنگ، سرسہب مننگ یا کنگ	خن تابڑزا کنگ
پوسکن دنیاٹی بنگ۔ پیدا مننگ	خن تے ملنگ
بے وقوف جوڑ کنگ۔ کھنگ	خن تے تفنگ / کھور کنگ
دیدار یا ملاقاتی	خن تے خنگ
بھاز عزت مننگ	خن تے آن بڑزا تھنگ
غصہ کنگ۔ غصہ اٹ ہنگ	خن تے خیسن کنگ
انتظار کنگ	خن خرن مننگ

(بنگلورٹی، 2006، 113، 114، 115،)

بڑزان خنہ کہ خن نازی آجوڑ مروکا بجازیک آخس زیبائی اٹ او گونڈنگ لوز اٹیٹ اسہ بھاز بھلو معنا او مفہوم اس پر سا مہنا اتیرہ۔ ”خن“ اسہ مصدر سے تون او امر سا آخس جتا جتا معناتے ودی کیک۔ دانا اندازہ ننے بڑزا تروکا بجازی تامعناتے آن جوان وڑٹ مننگ کیک۔

با

”با“ بندغ نابدن ناکالخواہ ونمائندہ اے۔ ہراڑے ”با“ بندغ نابدن ناسہ اہم او شیخ سے

ہموڑے ”با“ بندغ نازبان ہم ارے بندغ ناست و ملی ناخیال و فکرناشون شرحالی نادوی وزبان نا
نمائندہ ہم ہندا ”با“ اے۔ گواچنی پارینو کہ بندغ ئے جوان ہم کیک ہندا ”با“ اووساہت ہم کیک
ہندا ”با“۔ براہوئی بجازی تے ئی ”با“ اسہ بھلو معنا او مفہوم یا مسخت کس تنگ۔ با آن جوڑ مروکا
بجازی یک اسہ دم تون بندغ ئے حیران کیرہ۔ ہندن لگک کہ بیرہ با آن جوڑ مروکا بجازی یک اسہ بندغ
سے ناسوچ او فکرے مہناہنگ کن بھاز اوکانی اریر۔

بادوی کنگ	ہیت کنگ، زبان آبتنگ۔
باودوی منگ	کسے نامائندہ اوکا لخواہ منگ
بادوی آبتنگ	بے ہوش یا مریض سے یا گنگ سے ناہیت آبتنگ
بادوی آن ہنگ	بیماری یا پین سوب سے آن ہیت کنگ ئی مشکل منگ۔
بادیر ہنگ	بھاز خوش منگ یا لالچی منگ
باخف تے اسکان ہنگ	حیران منگ
بائے دانگ اینگ کنگ	بہانہ کنگ
بائے پیہن کنگ	سوال کنگ
بائے پٹنگ	شور۔ شکایت کنگ
بانحٹ منگ	حیران منگ
باٹی منگ شاغنگ	چپ منگ خاموش منگ
بانابائغ اٹ ہوکنگ	است اٹ آخا بلکہ مجبوری اٹ راضی منگ
باناباخو پین نامنگ	بھاز سخی منگ
بائے ڈک خلنگ	ہیت گپے بند کنگ
با آن پنگ	تیارانگا گڑائے دنگ

سکرات خوک مننگ	باٹی دیر چٹینگ
سزامننگ	باٹی مش شاعنگ
(بنگلوری، 2006-107)	
چالاک - ہشار	باٹی بل مننگ
محتاجی	باتوننگ
مغز خوری بھاز ہیبت کنگ	باخلنگ
(براہوئی، 1998، 66)	

”با“ ناروٹ داسکان بھازی بجازیک کتابا تادروشم ٹی بتنو۔ اگہ بیرہ باننا بجازی تے لکھنگہ توکئی پنے غاک پرمنگ کیرہ او ہندن اگہ ”با“ نا بجازی تے خوڑتی اٹ ہرن تونن خنہ کہ بندغ نا بھازی ہیبت جوزہ تب او ایلو ضرورتا تاتا باروٹی بجازیک تینا معنائے ترسا ہیبت ے و جملہ ے آسان جوڑنگ کیرہ۔

بامس

بامس بندغ نابدن ٹی ”خن“ او ”با“ آن باراسہ بھازاہم او عضو یا شیخ سے۔ بامس ساہ نا کلان بھلا سیبواے۔ بچو سھد ار اس بامس آن ویہ (بغیر) ساہ ہلنگ ناتغ ے خنگ کپک۔ براہوئی زبان ٹی بامس تینا اصطلاحی معنائی عزت او غیرت نا کلان بھلا نشان پانتنگ۔ باخومف بامس مرے۔ لنگرمر بامس نارکھائے کر۔ اول بامس پدا ستار۔ ہڑتو ماخن تا نیام ٹی اگہ بامس متو کہ تو بندغ انت آن انت کتو کہ۔ براہوئی بجازی ٹی ”بامس“ اے عزت او غیرت حیا او شرف کن وام ہلنگانے۔ براہوئی مخلوق کن ”بامس“ کاٹم نا سودا مسنے وارے۔ ہندا خاطر ان ہراڑے بجازی ٹی بامس استعمال مسنے ہموڑے عزت او غیرت شرف و حیا گد و دستارنا سوال مسنے یا قومی اوراجی غیرت نا ہیبت مسنے۔

بامس تھڑنگ بے عزت کنگ۔ بدنام کنگ

عزت ناچنگ - عزت ملنگ	نت ناہامس ٹس ملنگ
عزت تنگ - عزت پھنگ	ہامس اس تنگ
توہ کنگ - سلاح بنگ	ہامس اٹ لیک کنگ
بھاز بے عزت کنگ - ذلیل کنگ	خف ہامس کنگ
سخت مشکل ٹی منگ	ہامس ٹی ہلنگ آن ساہ بنگ

(ہنگوئی، 2006، 108)

بیزار منگ	ہامس اسکان منگ
-----------	----------------

(براہوئی، 1998، 65)

لخ

بندغ مرے یا سھدار کاٹم آن گڈ اونا بھلا طاقت اونا لخ اے۔ انتے کہ کاٹم ناچا بوجھ لخ
 آمریک۔ لخ اسہ وڑ سے ناہندو نو عضو سے کہ ہرا کاٹم ناخچ او بنیادے۔ ہندن لخ ناسو بے فائدہ
 او بے کار منگ کن ہم پنی اے۔ براہوئی بجازی تے ٹی لخ نازی آ بھازا بجازی یک اریر ہرافتا جتا جتا
 معنی ناسو بے آن ہیئت ٹی زیبائی بریک۔

بے کارنگا بندغ ئے پارہ۔ ہمو ہرا کاریم تف	لخ ناسو منگ
کسے آقبضہ کنگ۔ کسے تینا مٹھ ٹی ہلنگ	لخ آسوار منگ
بھاز دمدرینگ انگ	لخ منگ
است اٹ کاریم ئے کپنگ	لخ آن ادا کنگ
کھسفننگ	لخ خلنگ
فائدہ تفنگ۔ بے کارا بندغ	لخ لڑو خ منگ

(ہنگوئی، 123)

مون

مون ارامعناٹی بریک۔ اسٹ بندرغ یا سھد ارنا مون ارٹمیکو مون یا مونی بروکا وخت یا اردو

نا ”آگے“ کن ہم بریک براہوئی بجازی تے ٹی ہڑتو ماتے بھاز جوانی اٹ کاریم ٹی ہتنگانے۔

مون ٹی شاعنگ	رد بدکننگ
مون چرپ کننگ	غلطی اس کننگ
مون مون مننگ	معاملہ خراب مننگ
مون پدی مننگ	است خلنگ
مون اے تفتنگ	دشمنی ٹی کسے ناکسے تفتنگ
مون اے مٹ کننگ	ناروادار مننگ
مون شیف کننگ	شرمندہ مننگ
مون اے ڈھکنگ	دشتاری مننگ۔ نرنگ
مون ملنگ	رودار مننگ خوش مننگ

(بنگلوی، 2006، 124)

دو

دو ہم بندرغ نا طاقت گوتنگ۔ ہرا کاریم آن خنک خلیرہ ہمو کاریمے دُوک کیرہ۔ دُو بندرغی

راج ٹی دماغ نامعاون و مددگار مرسا کائناتے تینا مٹھ ٹی ہلکنے۔ اینو نادنیائی ہنخس کہ شون و سرحال

خننگ ہموغٹ بندرغ نادماغ نا حکم اودوتا کمال اے۔ دُو ہراڑے طاقت اے اموڑے دُونا کمزوری

کم طاقتی و محتاجی اے۔ براہوئی بجازی تے ٹی دُونا بجازی تا ہم اسہ جوانویش سے۔

دُوتفتنگ عاجزی و محتاجی کننگ

نت و دُوخلنگ کوشش کننگ

دُوس خلنگ	دزی کنگ۔ پھلنگ۔ دھوکہ مننگ
دوئے دُوئی مننگ	دوستی کنگ۔ خوشی کنگ، مکک مننگ
دوئے دوتے آخلنگ	ارمان کنگ
دوتے خن تے آتھنگ	خوش مننگ
دوئے استاتھنگ	یاد کنگ
دو بڑا کنگ	سانگ نادعا خیر کنگ
دوئے بڑا کنگ	خلنگ ظلم کنگ
دوسبک کنگ	مددو مکک کنگ
دوشیفی کنگ	کسے نامرک آن پداونا اروالاتیکہ ارغ کنگ

(ہنگوئی، 2006_116)

نت

نت ایہن تو ہلاخ اے۔ اسہ جاگہ غان ایلو جاگہ غاسر کروکا اے۔ داڑتون او ارارنت بنیاد ہم ارے۔ نت آچا بدن سلوک مریک ہندا خاطر ان نت تا قدر او اہمیت ہم بھازے۔ براہوئی بجازی تے ٹی نت نا ہم تینا معنا او مقصد سے۔ بجازی تے ٹی نت طاقت ہم ارے بنیاد ہم ارے کوشش ناشروعات ہم ارے تیزی وترندی ہم ارے اونت نا غلط استعمال عزت تون گوازی ہم ارے شرمند ہی او بے وقوفی ہم ارے۔

نتا تمنگ	پوسکن چرینگ
نتے آن تمنگ	منڈ مننگ۔ دمدرینگ۔ بھاز پھیری خلنگ
نت دُو آتمنگ	معافی خواہنگ۔ شیف مننگ
نت دُو خلنگ	کوشش کنگ

ہن و برے بند کنگ	نت تے تونگ
زنگ	نت تے آتف کنگ
لاچی منگ - بے وقوف و سادہ	نت نامہنے ہنگ
اشافی منگ	نت تا اور تے آ منگ

(ہنگڑی، 2006_125)

است

است بدن ناساہ اوسیک اے۔ سائنسی رد و بند اٹ است بدن ناپش پیش اسکان دتر سر کروکا اے ولے ادب او شاعری ٹی است ناہندا و مقام پین بھلن اے۔ است زہیری تاہندا و جاگہ اے۔ است مہر او محبت نا ارا اے۔ است ہینینی او خرینی تو مکا تا تمبہ اے۔ است خواہش او است خواہی تا حویلی اے۔ براہوئی بجازی تے ٹی است نا تینا بھاز شابیت او دنیا سے۔ ہراڑے است نا تینا معنی او مطلباک اریر۔ داوخت اسکان بدن نا بجازی تے ٹی است نازی آچج مروکا بجازی کلان زیات او۔ پدا ہم ن داپانگ کینہ کہ مچ مروکا یا کتابا تے ٹی بروکا بجازی یک نٹ ٹی بے نا کچ ہم افس۔ است نا بجازی تے آن منہ بجازی او فقا معنا تے تون داوڑاٹ او۔

است ہشنگ	ہمدردی کنگ
است آخل تخنگ	صبر کنگ
است کھسفنک	صبر کنگ
است ناٹھا کارہ کنگ	بے صبر منگ
است دیر کنگ	غم کنگ
است ترخ منگ	بھاز دڑدی منگ
است آن پٹ خرنگ	بھاز صبر کنگ

است خراب کنگ	است پرغنگ
گیرام کنگ	است آن مرکنگ
خلیفنگ	است ے کنگ
نامید منگ	است ایکیم کنگ
زہیر کنگ	است بنگ
بھاز زہیر کنگ	است دیر منگ
لنگراو بینگن منگ، بھاز ہوغنگ یا بیماری آن ارغ است بفتنگ	است دیر کنگ
ایلوڑا یقین کنگ	است تونگ

(ہنگرنی، 2006، 104، 105، 106)

پھڈ

پھڈ بدن نامویشخ اے ہر اہندغ ناخواری تا بھرم اے اسہ وار تو نغرتک۔ پھڈنا باروٹی دینا نا اٹکل شبیہ زبان تا ادب ٹی جو انوتاثر ساڑی اف۔ براہوئی ٹی پارہ کہ پھڈ بے منت اے۔ پھڈ بایا است آن شیف اے۔ پھڈنا مہنا کس بے وس مس اودنیا نامہنا بے وس مریک۔ کس پھڈ آخل تفنگ ہیل کرے اودنیا نبادشاہ مس۔ پھڈنا باروٹی داوڑنا تاثر اتے آن پاش مریک کہ پھڈ بھازی آن جو انگا معنی تے ٹی استعمال مفک۔ براہوئی بھازی تے ٹی ہم پھڈکن جوانی خنگپک۔

پھڈ ترخ منگ	بھاز کنگ۔ بھاز منگ
پھڈنا لوڑی منگ	پھڈکن خوار منگ۔ بے عزت منگ
پھڈے خوافنگ	پھڈکن تینے خوار کنگ
پھڈے ودفنگ	بیمار منگ۔ حرام کنگ
پھڈ آخل تفنگ	صبر کنگ۔ تکلیف آتے برداشت کنگ

پھڑٹی جاگہ مفرنگ بے صبر۔ بے وقوف مننگ
پھڑآن پیش مننگ بے منت مننگ، خواری پوک مننگ۔

(ہنگری، 2006_110)

داکان بیدس ہم بدن نارداٹی بھازا بجازیک ساڑی او۔ مضمون نامرغ مننگ ناخلیس آن
اوقنا تفصیل تننگ مفک۔ دہنکہ خف نادرٹی خف تا جک مننگ (حیران مننگ۔ پریشان مننگ)
،خن خف آن دننگ (واروار یا بھازیا ت کننگ) خف تے شیف بنگ (چھپ کننگ۔ پدا
مننگ)، خف تے آن گدریٹکنگ (بچنگ) ہندن ہڈنا رڈٹی ہڈ خسانگ (پچارکنگ۔ دروغ
تھرنگ) ہڈ بنگ (جنگ تننگ) ہڈ پرغنگ (اسہ قوم یا قبیلہ سے السایلو قبیلہ نیشخ جوڑ مننگ) دندان
تارڈٹی دنتان ے دنتان تنگ (چپ یا خاموش مننگ۔ دنتان ننگ (بھاز غصہ ٹی مننگ) جغنا
بارڈٹی جغنے کشنگ (خلنگ کھسنگ) وپین پین بجازیک اریر کہ ہر بدن نا اسہ آخہ تو اسہ بشخ سے نا
پن آن جوڑ مرسا اسہ زیبا او و پر فکر و معنی او مطلب او مہنا ہتیرہ۔ بجازیک ہراڑے زبان و بیان ٹی
زیبائی او تحریر ٹی سوگوی ناسوب اریر ہموڑے تخلیقی سگھ او کشادنا ضامن ہم اریر۔

کھٹیا

متل مرے یا وسائت بجازی مرے یا متکنا لوزا تا پدا پٹنگ اوزندہ کننگ زبان سے نادب
ناشون کن ساہ اودم نا کاریم اے ایترہ۔ براہوئی متل وسائت او بجازی تے آداسکان اموخس پٹسٹ
او تحقیق متنے بنس کہ مروئی اس۔ بنس کہ متل، وسائت یا بجازی داوخت اسکان نے براہوئی نا
کتا باتے ٹی ڈو بریرہ اونٹ ٹی بے نا کچ ہم فس۔

بجاری خلقی ادب تون اور اور زبان سے نا ہمو بے مٹ آڈی اے کہ ہراڑان اسہ راج
سے نازبان نادب ناسوگوی ہمو زبان ناسنی، متکنی، عقل و دانش ناپیدواری و چاؤک اوراج سے نا

زبان منتگ نادرک لگک۔ اسہ زبان سے ٹی بجازی پنس زیات مرے هموزبان ناپاروکا تادامغی لانخی تادرک اموخس زیات گوننگ۔ بجازی انت سے داہنتے ادب ناہر شاگرڈ جوانی اٹ پہہ مریک۔ بجازی تینا پن آن پاشے کہ ہمویہیت یا لفظ کہ ہر تینا اصلی معنا نا جاگہ غا اسہ پن معنا اس ایتہ ہرا کہ اونا اصلی آخا بلکہ بجازی معنا گوننگ۔ براہوئی زبان اے اگہ خوڑتی اٹ ہنگہ تو داہنتے ردمروف کہ دامتل او بجازی تازبان سے۔ براہوئی خلقی مخلوق اینو ہم تینا ہیتا تے ٹی وڑنا وڑ سے اٹ براہوئی بجازی تے کاریم ٹی ہتیک۔ براہوئی بجازی تا بھازادرو شاک اریر۔ فنی یا تیکنیکی رداٹ نن دافتے جتا جتا ہشتا تے ٹی وڈکنگ کینہ براہوئی بجازی تا اسہ شایبیتو دنیا سے۔ ننا بجازی یک تینا معنا او مفہوم نادر اٹ بھاز سوگو او گڑنبر اریر۔ براہوئی بجازی تا ہر ہریش او پہلو تینا اسہ جتا او دنیا سے نامالک ارے۔ ہر افتا پٹ وپول وخت نا بھلو ضرورت سے۔

براہوئی ٹی ہروڑنا بجازی ساڑی اے۔ ہراڑے زندنا بھازی ہشتا تے آجتا جتا بجازی جوڑ مسنے ہموڑے ننادامہن اے مومن، زندو بود، رسم و دود، زندو مرک، چپ و چاگرڈ او سیالی عزیز ی تون او اور او رسہد اراتے ہم صد آ بجازی یک جوڑ مسنو۔ براہوئی بجازی تے ٹی بندغ نا بندن نا اسہ بھاز بھلو ہش سے۔ بندغ نا کا ٹم، جن، با، بامس، خف، نت، دو، لُخ، مَح، است، جغرو پین پین ہندن زیبائی اٹ براہوئی بجازی تازیب اوزینت جوڑ مسنو کہ بندغ حیران مریک سلک۔ بدن نا ہریش نا حیثیت، اونا قدر او مقام، اونا بندن ٹی کاریم او کڑدارے مہن ٹی تخسا امر او بجازی جوڑ کننگا نے ہر افتا اندازہ اے یا تو زبان چاہوک کس خلنگ کیک یا پشٹ نا پڑنا جو انو محقق اس ہرا دے کہ زبان او بیان نازیبہا جو انو سوگویی اس دوئی مرے۔ براہوئی بجازی تا دا بیرہ اسہ چنکو ہش اس یا اسہ ندرہ کس اس کہ نن اودے مہنا ایسن۔ داڑان دا پاش مریک کہ براہوئی خلقی ادب خاص وڑٹ متل، وسانت او بجازی تا زیہا داسکان کاریم نا بھلو ضرورت سے۔ امیدے کہ بروکا وخت ٹی بجازی تازیبہا جو ان وڑٹ پٹ وپول کنتکو و براہوئی زبان نامڈی ٹی وڈیکی کنتکو۔

کتاب آک

براهوئی، سوسن (1998)، براہوئی قدیم نثری ادب۔ اولیکو ایڈیشن۔ براہوئی اکیڈمی
 ہنگوئی، محمد عثمان (2006)، براہوئی ادب ناعل جواہرک۔ براہوئی اکیڈمی
 محمد شعی، عبدالغفور، (2016)۔ اسپیدہ رنگ۔
 فیروز الدین، مولوی، (2015) فیروز الغات (جامع)۔ بارششم۔ فیروز سنز پرائیویٹ
 لمپٹ۔ لاہور

Oxford Advanced Learning Dictionary , Ninth Edition . By AS Hornby
 2006. typeset by Data Standard , Ltd, China.